

Posudek oponenta disertační práce

Název práce: Možnosti uplatnění dramatické výchovy ve Školním vzdělávacím programu základní školy

Autorka: Mgr. Irena Holemá

Irena Holemá zaměřila svou práci do oblasti velmi aktuální - zabývá se implementací nového předmětu do školního vzdělávacího programu konkrétní základní školy. Aktuální je tato tematika z několika důvodů:

- v současnosti probíhá revize RVP a zkušenosti z praxe mohou být velmi cennou oporou pro kvalitu tohoto procesu,
- vzhledem k tomu, že se autorka zabývá předmětem Dramatická výchova, tedy předmětem z oblasti Umění a kultura, je tato tematika aktuální i vzhledem k diskusím o místě uměleckého vzdělávání v kurikulu základní školy,
- v současné době jsou některé oblasti školního kurikula upozadovány, musí opětovně obhajovat své místo v základních vzdělávacích dokumentech - mezi takové obory patří i dramatická výchova, přestože právě tento obor sehrál důležitou roli v počátcích transformace našeho školství,
- autorka se zabývá oborem, který nemá v kontextu uměleckých oborů na základní škole takovou tradici jako například výtvarná výchova nebo hudební výchova, jeho provázanost s cíli současného vzdělávání, klíčovými kompetencemi, obsahy a cíli jiných oblastí je však zcela zřejmá,
- autorka svou práci publikuje v době, kdy je i mezinárodních dokumenty o vzdělávání zdůrazňují hodnoty uměleckého vzdělávání jako hodnoty nezastupitelné a pro vzdělávání zásadní.

Doktorandka si jako hlavní cíl práce vytyčila "...analyzovat proces tvorby školního vzdělávacího programu na dané fakultní základní škole...se zaměřením na zavedení dramatické výchovy jako samostatného předmětu", dále "reflektovat realizaci koncepce dramatické výchovy zejména vzhledem k očekávaným výstupům formulovaným ve ŠVP" (s.7). K těmto cílům práce skutečně směřuje a s určitými výhradami (viz dále) je naplňuje.

Irena Holemá v práci dokazuje, že patří k velmi zkušeným pedagogům dramatické výchovy - jako učitelka MŠ, ZŠ, vysokoškolský pedagog i lektor mnoha kurzů a dílen dramatické výchovy. Je tedy zřejmé, že hlavní kvality práce lze hledat právě v praktické části. Bohatství a zajímavost didaktického materiálu nashromážděného během autorčina působení na základní škole patří k nesporným hodnotám práce. Autorka vzhledem ke kontextu instituce, na níž působila, akcentuje pojetí dramatické výchovy a jejích metod zejména jako intervenčního nástroje do oblasti žákových postojů a hodnot. Přestože je sama aktivní v oblasti neprofesionální divadelní tvorby, akcentuje v procesu na základní škole více podoby interní dramatické výchovy a toto své stanovisko jasně opírá o argumenty vztahujícími se jak k oblasti managementu školy (limity časové dotace, počet žáků ve

třídách, organizace výuky apod.), tak i k rovině procesu samotného (sociální klima třídy a skupiny, dosažitelnost výstupů, malé zkušenosti žáků s dramatickou výchovou apod.).

Další kvalitou práce je zdůrazňování mnoha souvislostí, jež se zaváděním předmětu Dramatická výchova do ŠVP souvisejí - čtenář se tak dozvídá mnohé o provázanosti výstupů různých oblastí, týmové práci pedagogů při přípravě ŠVP, potřebě seznámit další pedagogy s novým předmětem, jehož laické vnímání je velmi povrchní a stereotypní, potřebě vyřešit provázanost výuky v jednotlivých ročnících a zároveň vyřešit okamžité zavedení předmětu ve všech ročnících, kdy žáci vyšších ročníků neměli s výukou dramatické výchovy žádné zkušenosti, potřebě vymezit obsahy pro povinnou podobu předmětu a pro související předměty volitelné a zájmové kroužky atd. Myslím, že některé z výše uvedených témat by zasloužila hlubší analýzu (viz dále), přesto je naznačená šíře souvislostí, které musí pedagog při zavádění předmětu řešit, velmi důležitou zprávou pro čtenáře práce.

Praktické části, která je zcela logickým ohniskem práce, předchází část teoretická. Je přehledně strukturována, autorka v ní shrnuje zejména souvislosti vztahující se k zavedení dramatické výchovy do základních škol, vyhodnocuje určitá období a pojetí dramatické výchovy a zevrubně se vztahuje k podobě dramatické výchovy v programu Obecné školy. Jak je patrné v praktické části v kapitolách věnovaných koncepci výuky a výstupům z předmětu (5.2.1), je právě tento program pro autorku velmi důležitým východiskem. V pojednáních o historických souvislostech vstupu dramatické výchovy do škol mi trochu chybí i pohled do předrevolučního období, neboť díky tomu, že měl obor na čem stavět v období těsně po r. 1989, mohl se stát velmi rychle oborem výrazně napomáhajícím proměně školy. Také ve výčtu dokumentů a programů iniciovaných shora chybí pohled na aktivity zdola, aktivity vycházející od samotných pedagogů, profesních sdružení, asociací, konkrétních osobností apod. I ty sehrály často velmi důležitou roli v procesu transformace školy i v procesu zavedení dramatické výchovy do škol. Někde by zasloužilo některé z tvrzení hlubší analýzu (např. na s. 15 - čím umožňuje nový obsah oblasti Umění a kultura značnou variabilitu přístupů jak v náplni, tak v učebních metodách a formách?, které 4 pilíře má autorka na mysli na s. 16 v souvislosti s proměnou vzdělávání pro 21. století ? aj.)

Druhou důležitou oblastí, kterou mapuje autorka v teoretické části, je téma kompetencí. Dokazuje soulad mezi cíli dramatické výchovy a současnou podobou vymezení klíčových kompetencí. Na některých místech zaujímá kritické stanovisko - je škoda, že osobní vklad autorky není v teoretické části výraznější. Konstatování, že "očekávané výstupy jsou formulovány nekonzistentně"(s.26) by zasloužilo hlubší zdůvodnění. Navíc dále píše, že "některé očekávané výstupy skutečně podporují utváření klíčových kompetencí" (a dále uvádí příklady) - znamená to tedy, že některé tak nečiní? Někdy je pro mě sporné i dokladování utváření kompetencí pomocí výstupu - takto staticky se to neděje. Edukace je proces velmi dynamický, nelze např. tvrdit, že vytvořením vlastního textu žáci získávají sebedůvěru (s.26), pokud nevíme nic o procesu vzniku takového textu, klimatu třídy, okolnostem prezentace, hodnocení apod. Není to problém autorky, k takto zkratkovitému pojetí vztahu výstup - kompetence dochází často. Sama autorka v praktické části dokazuje (např. v části věnované výuce dramatické výchovy v problematice 5. třídě), že je jí takto zjednodušené pojetí procesu vzdálené. Myslím však, že kritický pohled by zasloužilo současné pojetí klíčových kompetencí ve vztahu k umění. *Rád bych, kdyby při obhajobě diplomantka zhodnotila*

pojetí klíčových kompetencí ve vztahu k světu tvorby, vnímání a vztahu k umění - tedy k oblasti, která je autorce velmi blízká. Souhlasí s tím, že by jádrem RVP mělo být "získávání jen důležitých vědomostí a dovedností upotřebitelných v praktickém životě" (s.18)?

V části věnované dramatické výchově se autorka věnuje některým koncepcím výuky tohoto předmětu. Poměrně zásadní část je věnována pojetí dramatické výchovy v projektu Obecná škola - ze čtení mezi řádky je zřejmé, že je tato koncepce autorce bližší, nežli pojetí dramatické výchovy v RVP. *Zajímavé by bylo, kdyby se autorka k tomuto tématu vyjádřila i během obhajoby práce. Z následující části, která je věnována RVP, je zřejmý kritický postoj autorky k podobě dramatické výchovy v RVP (opět zde diplomantka ukazuje, že kritičtější, argumentačně osobitější přístup by teoretické části výrazně prospěl), škoda ovšem, že diplomantka na závěr zůstává pouze u konstatování, že "v praxi se ověřilo, že některé výstupy...jsou předimenzované" (s.62) Které výstupy takto vnímá z pozice zkušeného praktika, jak postupovala při konkretizaci těchto výstupů do podoby vzdělávacího programu předmětu na škole?*

Poněkud nejasné je mi v kapitole věnované dramatické výchově pojetí simulace a simulačních metod. Autorka patrně vycházela z pedagogického pojetí simulačních metod - v dramatické výchově má však tento pojem jiný význam, zejména v definování různých rovin rolové hry. Bylo by dobré, kdyby vztahy simulační metody - simulace - charakterizace autorka při obhajobě vyjasnila.

I přes výše uvedené výhrady je úvodní část poměrně dobrým základem pro část praktickou.

Jak už jsem uvedl výše, je praktická část jádrem práce. Autorka se opírá o akční výzkum, který jí poskytl velmi bohatý materiál pro následnou analýzu. Přestože zpráva o výzkumu má často spíše popisný charakter, přináší nesporné kvality, které jsou jmenovány v úvodu posudku. Pro mě osobně je nejzajímavější část věnující se přípravné fázi procesu. Autorka ukazuje, jak hluboce byla propracována implementace nového předmětu do kurikula, jak vedení školy a sama autorka řešily otázky koncepční, otázky provázanosti výstupů, spolupráce pedagogů, proškolení pedagogů (včetně těch, jimž je dramatická výchova oborově velmi vzdálená), koncepce předmětu v podmínkách konkrétní školy, spolupráce s třídními učiteli (zajímavé ukázky zpráv autorky o procesu pro třídní učitele) apod. Autorka nám bohužel zůstala dlužna hlubokou reflexi tohoto procesu a zejména analýzu materiálu získaného během působení na základní škole. Je to materiál velmi bohatý a inspirativní a posun autorčiny zprávy z popisu do analýzy by výrazně tuto kvalitu umocnil.

Je velmi dobré, že se autorka věnuje různým souvislostem procesu - přípravě, různým podobám dramatické výchovy na škole a jejich provázanosti (povinný předmět, volitelný předmět Divadlo, oborové dny), stejně tak i podobám a strategiím dramatické výchovy v samotném povinném předmětu (průpravné hry a cvičení, tematické bloky, strukturované drama) a hodnocení. Z koncepce předmětu je patrná promyšlenost, návaznost, ale také počáteční entuziasmus, který často vede k nadhodnocení možností. I to autorka zmiňuje při vyhodnocení programů. *Rád bych se však při obhajobě dozvěděl více o proměně plánů vzhledem k tomu, že v prvním roce byla dramatická výchova zavedena povinně ve všech ročnících - začátečníky tedy byli všichni žáci, postupně se však vytvářela návaznost. Reagovala na tento fakt sama autorka proměnou plánů? Také by mě zajímalo, proč v úvodních ročnících akcentuje více průpravné hry a cvičení a upozaduje rolovou hru. Je v tomto období pro děti obtížná?*

Zajímavá, i když svým rozsahem vzhledem k tématu práce možná předimenzovaná, je kapitola věnovaná práci s problémovou skupinou. Zde autorka dokladuje obtížnost vedení procesu v nevhodném klimatu skupiny. Problémy se skupinou vyústily až do rozdělení skupiny - škoda, že se už nedočteme více o tom, jak hodnotí tento krok autorka s odstupem, jaký výsledek tento krok přinesl.

Součástí práce jsou i příklady rozsáhlejších lekcí. Autorka ukazuje, že i náročná struktura procesu je v podmínkách takto koncipované výuky realizovatelná. Autorka uvádí jak vlastní projekty, tak i projekty vycházející z jejích zkušeností z dílen dramatické výchovy. Pro projekt První láska - první zklamání by bylo dobré uvést i text básně, je pro pochopení jednotlivých kroků zásadní.

Závěrečná shrnutí a reflexe jsou spíše obecným uzavřením. Závěry uvedené autorkou na s. 106 jsou velmi cenné, jejich hodnotu by umocnila větší opora v hluboké analýze materiálu a odklon od popisnosti jednotlivých částí.

Jisté nedůslednosti provázely závěrečnou korekturu práce - nevím, zda na s.82 nemyslí autorka spíše estetickou výchovu nežli etickou, někde by bylo dobré zpřesnit citace a odkazy, nedůslednosti jsou i v seznamu literatury.

I přes některé výhrady považuji práci za velmi cennou, oceňuji zejména inspirativnost praktického materiálu a zkušeností autorky z realizace akčního výzkumu.

Práci doporučuji k obhajobě.

V Praze 29.8.2012

doc. Mgr. Radek Marušák